

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a publisher's pdf of the original publication.

To cite this, use the original publication:

**Myllymäki, P. 2020. Kielitaitoa oppimalla osallisuuteen. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 270.
Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 80–88.**

Link to the original publication: [URL](#)

All material supplied via Turku UAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

7 Kielitaitoa oppimalla osallisuuteen

Päivi Myllymäki

Suomi toisena kielenä -opetuksen tarve on lisääntynyt huomattavasti viime vuosien aikana ja entistä useammin puhutaan toisen kielen, ei vieraan kielen oppimisesta. Käytännössä tämä tarkoittaa ympäröivän kieliympäristön ottamista huomioon sekä opetuksen ja oppimisen tavoitteita asetettaessa että resursseina oppimisessa. Hyväksytään se, että oppimisympäristönä ei ole vain opetus ja kurssiympäristö tai luokkahuone. Oppija voi kehittää taitojaan selvittä suullisissa ja kirjallisissa kielenkäyttötilanteissa muuallakin ja muita lähteitä käyttäen. S2-oppijoiden moninaiset ryhmät ovat 2000-luvulla haastaneet opetuksen sekä sisällöllisesti että menetelmällisesti.

Kielenopetuksen kontekstissa puhutaan usein rakenteisiin ja sääntöihin pohjaavasta formalistisesta ja toisaalta kielenkäyttöön pohjaavasta funktionaalisesta opetuksesta. Kielen opetuksessa, myös S 2-opetuksessa, on ollut vahva perinne opettaa hahmottamalla sääntöjä. 90-luvulla suhtautuminen ilmeni jopa niin, että kielenkäyttötilanteita korostavaa opetusta kritisoitiin turistisuomen tai selviytymissuomen opettamiseksi. Käyttöpohjainen kielenopetus ei millään tavalla ole uusi tapa toimia vaan se pohjautuu lingvistien jo kauan sitten (esim. Halliday 1985) esittämään funktionaaliseen käsitykseen kielestä ja oppijan tarpeista lähtevään kielen oppimiseen. Funktionaalisessa opetuksessa keskitytään kieleen viestinnän välineenä ja korostetaan oppijan omaa aktiivisuutta ja oppimisprosessia. (Aalto ym. 2009, 407–409.) Tärkeää on ymmärtää, että kieltä käytetään eri tilanteissa ja tekstilajeissa eri tavoin. Säännöt eivät toki edelleenkään S2-opetuksessa ole merkityksettömiä eivätkä lauseet vain sanoja peräkkäin ilman taivutuksia, jos ilmaisuus halutaan olevan ymmärrettävää.

Kommunikatiivisuuteen pyrkivässä suomi toisena kielenä -opetuksessa korostuvat vuorovaikutustilanteet yksin opiskelun sijaan ja kielitaidon kehittäminen kielen oppimisen sijaan. Keskeistä on tarjota oppijalle hänen kielitaitotasolleen soveltuvia oppimistehtäviä, jotka vaativat vuorovaikutusta ja siten rohkaisevat häntä käyttämään kieltä ja sosiaalistumaan yhteisöön (Cummins 2006).

Kielenopetuksen ulkopuolisissa arkitilanteissa suomen oppija ei välttämättä saa aina riittävästi tilaisuuksia käyttää suomen kieltä. Suomalaisten vähäinen tottuminen siihen, että omaa äidinkieltä puhutaan vieraalla aksentilla, johtaa usein kielen vaihtamiseen englanniksi. Tavallista on, että se koetaan helpommaksi tavaksi kommunikoida ja asiaa edistää edelleen se, jos englanti on alalla laajalti käytetty kieli. Pitkäänkin Suomessa asuneet ja työyhteisöissä toimineet suomen kieltä osaavat ovat voineet tottua siihen, että heidän kanssaan asiat hoidetaan aina englanniksi. Näin arkisia tilaisuuksia harjoittaa suomen kieltä tulee monille liian vähän, varsinkaan jos kotioloissa ei puhuta suomea.

Parhaiten kielen käyttöä opitaan mahdollisimman autenttisissa tilanteissa ja käyttämällä oppimistehtävissä autenttisia tekstejä. Ammattikorkeakoulussa kielenopetus suomi toisena kielenä -opetus mukaan lukien on aina ollut alakohtaista, mikä on tarkoittanut mm. oman ammattialan tekstien käyttöä ja sanaston opiskelua.

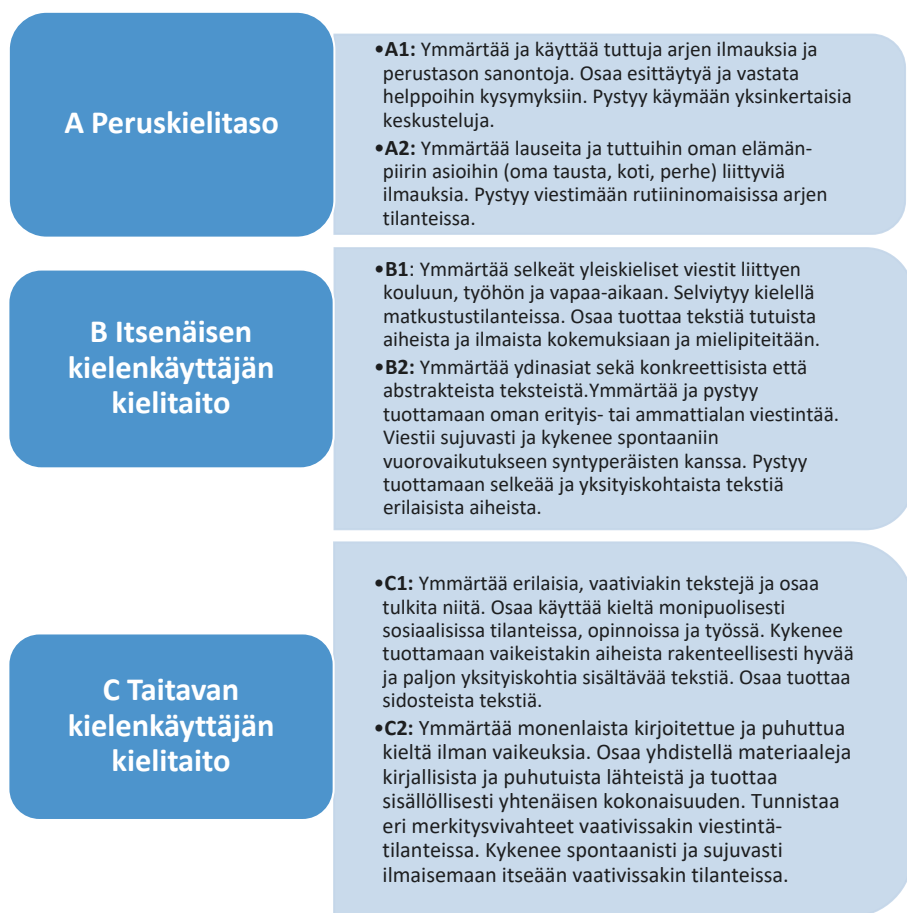
Turun ammattikorkeakoulun POLULLA-hankkeessa 2018–2020 pyrittiin integroimaan kiinteästi suomi toisena kielenä -opetus sosiaali- ja kasvatustieteiden tutkimuskeskukseen. Maahanmuuttajataustaisille polkuopiskelijoille ei hakukriteeriksi asetettu tiettyä kielitaidon taitotasovaatimusta, vaikka hakukriteeri AMK-opintoihin pyrkiessä onkin yleensä B1-2-tason kielitaito (YKI 3). Opiskelijoiden etenevästä polkuopiskelijoista tutkinto-opiskelijoiksi tuettiin hankkeessa suomi toisena kielenä -opetuksella, suomen kielen käytön työpajaohjauksella sekä myös henkilökohtaisella ohjauksella. Lisäksi kielen opetuksen ohella panostettiin erityisesti tuutorointiin ja opiskelutaitojen kehittämiseen työpajojen avulla. Opiskelijat olivat kielitaitotasoltaan hyvin heterogeenisiä, joten oppimistehtävien eriyttämistä ja yksilöllistä tukea tarvittiinkin runsaasti. Eri-ikäisillä ja eri elämänvaiheissa olevilla opiskelijoilla sekä kielenoppimisen että korkeakouluopiskelun voimavarat ja haasteet vaihtelivat.

Viime vuosina kielenopetuksen autenttisuuden on pyritty yhä useammin yhteisopettajuuden ja työelämäyhteistyön keinoin. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla on kielen opiskelua otettu mukaan asiakastilanteiden harjoitteluun simulaatiotilanteissa. Hankkeissa kielenohjasta on viety työpaikoille, jolloin opettajakin on joutunut oman mukavuusalueensa ulkopuolelle. Esimerkiksi terveysalan Sotesilta-hankkeessa 2018–2020 suomen kieltä opetettiin maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille integroituna ammattiosaamiseen autenttisissa konteksteissa ja opiskelijat saivat ohjasta suomen kielen opettajalta työpaikallaan (Sairanen ym. 2020).

Kielitaidon monta tasoa

Kielitaidon arvioinnissa käytetään Euroopan komission Eurooppalaista viitekehystä (Common European Framework of Reference). Se määrittelee taitotasot, joiden avulla voidaan mitata oppijan kehittymistä eri oppimisen vaiheissa ja antaa yhtenäisen pohjan kieltenopetuksen tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien kuvaukselle (ks. kuva 1.) Kriteerit eri tasoille ovat yleisiä, eivät kielikohtaisia.

Eurooppalaiseen viitekehykseen pohjaava kielitaidon taitoasteikko on Suomessa käytössä kaikkien kouluasteiden suomi toisena kielenä -opetuksessa. Taitoasteikko erottaa A-, B- ja C-tason kielitaidon ja näiden sisällä voidaan määrittää kaksi päätasoa,

KUVA 1.

Kielitaidon viitekehyksen taitotasot (Kokkonen ym. 2009, 56–57; Opetushallitus 2020a).

jotka taas edelleen jakautuvat alatasoihin. A-tasolla oppija vähimmillään osaa vain kielen alkeet mutta edistyessään selviytyy jo yksinkertaisista arjen tilanteista helpoilla ilmauksilla. B-tasolla kielenkäyttäjä on harjaantunut itsenäiseen viestintään ja pystyy selviytymään monenlaisista opintoihin ja työelämään sisältyvistä tilanteista. B1-tason on katsottu riittävän vähän koulutusta vaativissa suorittavan tason työtehtävissä. B1 on niin ikään työelämään tähtäävän kotoutumiskoulutuksen tavoitetaso ja myös Suomen kansalaisuuden saamiseen edellytettävä taitotaso. Tason B2 kieli-taito taas on useimmiten asetettu korkeakoulututkintojen lähtötasovaatimukseksi, jotta opiskelun haasteista voisi selvitä. C-tason kielenkäyttäjä on jo edistynyt osaaja, joka käyttää kieltä eri tilanteissa ja tekstilajeissa monipuolisesti ja tehokkaasti. C2-tason kielitaitoa pidetään äidinkielen veroisena tasona. (Nissilä 2010, 24–25; Kokkonen 2010, 40.)

Aikuiset kielenoppijat voivat suorittaa yleisen kielitutkinnon (YKI), jossa osoittavat virallisesti suullisen ja kirjallisen suomen kielen kielitaitonsa kokeella, jossa mitataan selviytymistä yleiskielisissä tilanteissa. Tutkintojärjestelmän todistusta voi tarvita esim. opiskelu- tai työpaikan hakemisessa tai Suomen kansalaisuuden anomisessa. YKI-tutkinnot on mukautettu yleiseurooppalaiseen viitekehykseen siten, että A-perustason osaamista vastaavat YKI-asteikossa tasot yksi ja kaksi, B-tason itsenäistä taitoa YKI-tasot kolme ja neljä sekä ylintä osaamisen C-tasoa YKI-taitotasot viisi ja kuusi. Taitotason määrittäminen YKI-tutkinnoissa perustuu kielenkäytön eri osa-alueiden osaamisen arviointiin kuten viitekehysasteikossakin. Tyypillisin YKI-tutkinnon suorittaja on maahanmuuttaja, jonka Suomen kansalaisuutta hakiessaan tulee osoittaa, että hänellä on keskitason (YKI 3–4) tutkinto joko suomen tai ruotsin kielestä (Opetushallitus 2020b)

Taitotasot ohjaavat toiminnalliseen ja käyttölähtöiseen opetukseen ja oppimiseen, mikä on vaikuttanut selvästi siihen, että kieltenopetuksen painopiste on siirtynyt taitojen kehittämiseen. Arviointikin kohdistuu siten kielen ymmärtämis- ja vastaanottamistaitoihin sekä tuottamistaitoihin.

Osalliseksi selkokielen avulla

Suomen kielen voidaan ajatella käsittävän erilaisia kielimuotoja, jotka vaihtelevat kontekstien ja tilanteiden mukaan (ks. kuva 2). Yleiskielen ja sen kirjoitetun variantin kirjakielen tulee olla yleisesti ymmärrettävää ja oikeakielistä siten, että se noudattaa sovittuja kielenhuollon sääntöjä. Yleiskieli on median ja tiedottamisen kieli ja

kielenhuollon tärkeänä tehtävänä on pitää se selkeänä ja ymmärrettävänä. Erikoiskielet kuten ammattialojen kielet taas sisältävät alakohtaisia ilmauksia ja terminologiaa, jolloin tekstit usein tulevat täysin ymmärretyiksi vain rajatuissa kohderyhmissä. (Kotimaisten kielten keskus 2020.) Niin ikään murteita ja puhekielisiä ilmauksia sisältävä arkikieli voi olla hankalasti ymmärrettävää erityisesti kielenoppijalle, koska se vaihtelee paljon eikä siihen sovelleta tiukkoja sääntöjä. Paljon on keskusteltu siitä, millaista kieltä suomen kielen oppikirjadialogien tulisi olla: rakenteellisesti oikeaa muodollista yleiskieltä vai autenttista puhekieltä.

KUVA 2.
Kielen muodot.

Selkokieli on yleiskieltä olennaisesti helpompi kielimuoto. Tämä unohtuu usein jokapäiväisessä keskustelussa, kun puhutaan selkokielen käyttämisestä, vaikka tarkoitetaankin yleiskieltä. Selkokieli on mukautettua sekä sisällöltään että rakenteeltaan ja sanastoltaan.

Selkomateriaalia tuotettaessa on tärkeää lähteä liikkeelle analysoimalla tarkasti tekstin kohderyhmä ja tavoite ja valitsemalla sopiva tekstilaji. Tekstitasolla on erityisesti pohdittava kohderyhmän tiedontarvetta ja karsittava informaation määrää olennaiseen sen mukaan. On myös mietittävä tarkkaan aiheen rajausta ja asioiden esittämisjärjestystä, jotta tekstistä tulee looginen ja selkeä. Sanaston tasolla on pohdittava sanojen tuttuutta ja helpoutta. Selkokielessä tulee välttää pitkiä sanoja, erikoiskielten

vierasperäisiä sanoja, murteellisia ilmauksia ja kapulakieltä. Usein kannattaa olla käyttämättä myös kielikuvia, koska ne voidaan ymmärtää väärin, jos kielen osaamisessa on aukkoja. Olennaista on ilmaista asia havainnollisesti: käyttää konkreettisia sanoja ja esimerkkejä. Lause- ja virketasolla on tärkeintä käyttää suoraa sanajärjestystä sekä välttää pitkiä virkkeitä ja määriteketjuja purkamalla laajoja kokonaisuuksia osiin. Tärkein asia tulee sijoittaa päälauseeseen ja tarkentavat tiedot sivulauseeseen, jolloin sisällön ymmärtäminen helpottuu. (Virtanen 2009, 70–77, 82–99.)

Selkokieli kehitettiin alun perin erityisesti heille, joilla kehitysvamman tai vammauttavan sairauden vuoksi on ongelmia vastaanottaa ja tuottaa kieltä. Selkokielestä hyötyviä ryhmiä on nykyisin paljon enemmän ja on myös muistettava, että selkokielen vaikeusaste vaihtelee paljon. Suomea toisena kielenä käyttävät maahanmuuttajat ovat ryhmä, joka voi suuresti hyötyä selkokielestä. Paitsi selkokieliset oppimateriaalit, myös selkokieline media, kuten uutistarjonta selkokielellä, auttavat pääsemään yhteisön jäseneksi. Kielen oppimista ja kotoutumista edistää myös erilaisten kansalaisille kohdennettujen ohjeiden kuten Kelan, verohallinnon ja sairaanhoitopiirin potilasohjeiden laatiminen selkosuomeksi.

Suomea toisena kielenä opiskelevaa palvelee ainakin korkeakouluopintojen alkuvaiheiden ajan parhaiten selkokieli tai helpotettu yleiskieli. Turun ammattikorkeakoulun Polulla-hankkeessa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, millaista kieltä oppimismateriaalien tekstit ovat ja miten ammattialan termit avataan selkokielisesti maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Selkokielen opastusta annettiin opettajille ja tehtävänantoja pyrittiin yhteistyössä muokkaamaan helpommin ymmärrettäviksi.

Kun ryhmissä on mukana opiskelijoita, joiden äidinkieli ei ole suomen kieli, on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota tekstien luettavuutta heikentäviin ja helpottaviin tekijöihin. Ymmärrettävyyttä heikentävät pitkät, yleensä yli 15 sanan virkkeet, jotka eivät jää mieleen lyhytkestoiseen muistiin, sekä pitkät yhdyssanat, abstraktit arkikielille vieraat ilmaukset ja ns. kapulakieli. Tekstin luettavuutta taas parantavat lyhyet lauseet ja virkkeet, tekstin selkeä jaksotus kappaleisiin, tutut sanat ja mahdollisten vaikeiden ilmausten selittäminen.

Suomea toisena kielenä digitaalisin välinein

Ammattikorkeakoulututkinnoissa verkko-oppimisen osuus on kaiken aikaan lisääntynyt. Myös suomi toisena kielenä -oppiaineesta on tarjolla sekä yliopistojen

DigiCampus-portaalissa että ammattikorkeakoulujen CampusOnline-tarjonnassa yhä enemmän verkko-opintopaketteja.

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa DIGIJOUJOU-hankkeessa 2017–2019 kehitettiin joustavia digitaalisia ja monimediaisia pedagogisia ratkaisuja toisen kotimaisen kielen, sekä suomen että ruotsin, oppimiseen ja opetuksen tueksi. Aalto-yliopiston koordinoimassa hankkeessa oli mukana yli viisikymmentä opettajaa neljästä yliopistosta ja kahdeksasta ammattikorkeakoulusta. Hankkeen tavoitteena oli tuottaa erilaisille digitaalisille alustoille monimuotoista digitaalista opetustarjontaa, joka olisi joustavasti käytettävissä sekä opetuksen osana että itsenäisen opiskelun välineenä. (DIGIJOUJOU-hanke 2019.)

DIGIJOUJOU-hankkeessa tunnistettiin, että ammattikorkeakoulujen suomi toisena kielenä -opetuksen tarjonta oli maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kielitaidon ja erityisesti ammatillisen kielen ja viestinnän kehittymisen näkökulmasta liian suppea. Suomen kielen opintopakettit sisälsivät usein vain perustason opintopaketteja ja niitä täydentäviä kurssieja, minkä vuoksi harvemmin opiskelijan on ollut mahdollista löytää B2- ja C-tason tarjontaa. Tästä syystä DIGIJOUJOU-hankkeessa kehitettiin erityisesti materiaalia perustasoa vaativampaan opiskeluun. Keskeisiä kohdealueita olivat puheilmaisuun kehittäminen, ja asiatyylinen kirjallinen ilmaisu liittyen opiskeluraportteihin ym. Hyvin tärkeä kehittämisen alue oli myös työelämäsuomi eli viestintä erilaisissa tilanteissa kuten asiakastilanteissa, tiimityössä ja kokouksissa.

Turun ammattikorkeakoulun POLULLA-hankkeessa opiskelijaryhmällä oli tukenaan valmentava S2-opintopaketti, jossa oli sekä lähi- että verkko-opetusta. Monimuoto-opetus koettiin hyödyllisimmäksi tavaksi oppia kieltä. Osalle maahanmuuttajaopiskelijoista verkko-opiskelu ja erityisesti kokonaan verkossa toteutettavat opintopakettit tuntuivat hankalilta, koska tarve saada opettajan ohjausta ja kontaktiopetusta oli paljon suurempi. Ehkä myös itseohjautuvuuteen perustuva verkkooppimisen kulttuuri tuntui oudolta. Toisaalta joustava verkkotehtävien valikoima mahdollisti eriyttämisen niin, että kielitaitotasoltaan heterogeeniset opiskelijat saattoivat saada omaa taitotasoaan vastaavia tehtäviä ja kehittyä omaan tahtiinsa suomen oppijoina.

Lopuksi

Kielen osaaminen avaa maahanmuuttajalle ovia yhteisöön ja osallisuuteen. Vai avaa-ko? lähestymistapa näkyy joissakin työpaikkailmoituksissa: toimeen haetaan ihmistä, joka osaa täydellistä suomen kieltä. Se lienee utopia, jota lingvistikään eivät ole määritelleet, mutta ehkä selvä viesti siitä, että maahanmuuttajataustaisia hakijoita ei halutakaan kannustaa hakemaan työpaikkaa. Olisikin syytä käydä laajaa yhteiskunnallista keskustelua siitä, mikä on riittävä kieli- ja viestintätaidon taso eri ammattialoilla ja millaisin koulutustoimin sen saavuttamista voidaan edistää.

LÄHTEET

Aalto, E., Mustonen, S. & Tukia, K. 2009. Funktionaalisuus toisen kielen opetuksen lähtökohtana. *Virittäjä* 113 (3), 402–423.

Cummins, J. 2006. Identity Texts: The Imaginative Construction of Self through Multiliteracies Pedagogy. Garcia, O., Skutnabb-Kangas, T. & Torres-Guzmán, M. (eds.), *Imagining Multilingual Schools: Languages in Education and Globalization*, 51–68. Clevedon: Multilingual Matters.

DIGIJOUJOU-hanke 2019. Digiä ja joustoa suomen ja ruotsin opiskeluun. Viitattu 2.3.2020. <https://digijoujou.aalto.fi/>.

Eurooppalainen viitekehys 2008. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Euroopan komissio. Helsinki: WSOY.

Kartio, J. 2010. Miten puhua selkokieltä? Teoksessa Kartio, J. (toim.) *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus OPIKE.

Kokkonen, M., Laakso, S. & Piikki, A. 2009. Arvaanko vai arviointi? *Opas aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen arviointiin*. Helsinki: Opetushallitus.

Kokkonen, M. 2010. Taitotasot ja työelämän kielitaitovaatimukset. Teoksessa Tani, H. & Nissilä, L. (toim.) *Tasolta toiselle. Opas kielitaidon tasojen kuvausasteikon käyttöön suomi toisena kielenä -opetuksessa. Oppaat ja käsikirjat 4/2010*, 40–50. Helsinki: Opetushallitus.

Kotimaisten kielten keskus 2020. Yleiskieli ja sen huoltaminen. Viitattu 13.3.2020. https://www.kotus.fi/kielitieto/yleiskieli_ja_sen_huoltaminen#Selkekielijaselkokieli.

Nissilä, L. 2010. Kielitaidon kuvausasteikko opetussuunnitelman perusteissa ja suosituksissa. Teoksessa Tani, H. & Nissilä, L. (toim.) *Tasolta toiselle. Opas kielitaidon tasojen kuvausasteikon käyttöön suomi toisena kielenä -opetuksessa. Oppaat ja käsikirjat 4/2010*, 24–30. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2020a. Kielitaidon tasojen kuvausasteikko. Viitattu 24.3.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kielitaidon_tasojen_kuvausasteikko.pdf.

Opetushallitus 2020b. Yleiset kielitutkinnot (YKI). Viitattu 13.3.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kieli-ja-kaantajatutkinnot/yleiset-kielitutkinnot-yki>.

Sairanen, R., Takaeilola, M. & Rajala, S. 2020. Terveystieteiden alan maahanmuuttajat SOTE-silta -täydennyskoulutuksella töihin. TALK Hyve-verkkójulkaisu. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.3.2020. <https://talk.turkuamk.fi/hyve/terveydenhuoltoalan-maahanmuuttajat-sote-silta-taydennyskoulutuksella-toihin/>.

Virtanen, H. 2009. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus.